

1. Гордієнко О.А. Формування комунікативної компетенції молодших школярів на уроках читання // Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи / За заг. редакцією В.Є.Литнєва, Н.Є.Колесник, Т.В.Завязун. – Житомир: ФОП «Н.М.Левковець», 2018. – У 2-х ч. – 248 с.+CD. – С.45 – 48.

О.А. Гордієнко,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування комунікативної компетенції молодших школярів на уроках читання

Однією з важливих проблем сучасних лінгводидактичних досліджень є пошук методів, прийомів і форм навчання, що спрямовані на результативність таких важливих компонентів змісту навчання, як мовна і мовленнєва компетенція, які є складовими комунікативної компетенції учнів [1, с. 144]. Слід зазначити, що мовна компетенція складається з двох компонентів: це мовний досвід, який накопичується дитиною під час безпосереднього спілкування і діяльності, та мовні знання, засвоєні у процесі спеціального навчання [2, с. 33]. Мовленнєва компетенція – комплексне поняття, яке спирається на мовну компетенцію та охоплює систему мовленнєвих умінь, а саме: вести діалог, сприймати, відтворювати і створювати усні й писемні, монологічні і діалогічні висловлювання. Такі уміння необхідні для спілкування в різних життєвих ситуаціях [3, с. 34]. Також сюди відносимо доречне й адекватне використання мовних і позамовних засобів виразності (інтонації, міміки, жестів).

Третій компонент змісту навчання (соціокультурна компетенція) – це тексти, які вводяться у зміст навчання як самостійний чинник і становлять необхідну умову формування мовленнєвої компетенції. [4, с. 45 – 46].

Тексти для читання – це зразки мовлення, які виступають необхідним матеріалом для розвитку мовленнєвих та комунікативних умінь молодших школярів. Перед ними найкращі зразки художнього мовлення – вірші і оповідання, загадки і прислів'я, казки і легенди. Ці твори є тим джерелом, який за належно організованої роботи поповнює словниковий запас дітей, викликає бажання поділитися думками і почуттями, дають змогу відпрацювати вміння діалогічного і монологічного мовлення.

У початковій школі додаткові можливості для вдосконалення мовленнєвої компетенції школярів може надати інтеграція з різних предметів: літературне читання і українська

мова, читання і природознавство, читання і образотворче мистецтво, читання і музика тощо.

Великі можливості для розвитку діалогічного мовлення дітей надає використання ігрових прийомів, зокрема ігр-інсценізацій, коли учні виступають у ролі тієї чи іншої дійової особи. У психологічній науці ствердився погляд на гру як провідну діяльність дітей дошкільного віку, але важлива роль гри зберігається і в учнів початкових класів: "У шкільному віці гра не вмирає, а...знаходить своє внутрішнє продовження в...навчанні та праці..." [5, с. 76]. Гра, цей дивний феномен дитинства, пробуджує в дітей інтерес до художньої літератури в цілому, адже в грі ефективніше, ніж в інших видах діяльності, розвиваються усі психічні процеси дітей.

На матеріалі змісту прочитаного тексту, наприклад, казки, можна організувати ігри, зокрема, "режисерські", у яких дитина примушує ляльок говорити, виконувати різні дії. Тут вона діє і за ляльку, скеровуючи всі дії, і за себе як розповідача.

Близькі до "режисерських" ігри-драматизації, у яких ролі виконують самі діти. Тут використовуються костюми або їх елементи і навіть декорації. В іграх-драматизаціях сюжет часто служить канвою для імпровізації. Це можуть бути сюжети казок ("Ріпка", "Лисичка і журавель" Івана Франка, "Зайчик і Вовчик" Юрія Ярмиша, "Корінці та вершечки" Наталі Забіли та ін.). Ігри за сюжетами казок часто переходять у самостійні творчі ігри, де учасниками вносяться творчі доповнення. Окрім ігрових стосунків, які з'являються за сюжетом, виникають і реальні стосунки, тому діти засвоюють правила спілкування з людьми, у цьому разі зі своїми однокласниками, вчать домовлятися, обговорювати, вносити пропозиції, уважно слухати опонента.

Як бачимо, сюжети ігор за змістом допомагають засвоювати норми соціальної поведінки. Так, читання оповідань В. Сухомлинського "Скажи людині: "Доброго дня!", "Сьома дочка", "Соромно перед соловейком" дозволить звернутися до правил поведінки та самообслуговування, до виховання навичок поведінки в колективі. Дитина навчається не тільки навичкам самообслуговування, але й бути чемною, слідкувати за чистотою одягу та взуття, піклуватися про порядок у класі (протирати парти, стільці, дошку, доглядати за квітами).

Учень початкових класів уміє висловити своє ставлення до явищ оточуючого життя, водночас це робить необхідним систематичне збагачення знань дітей. Так, важливим є не лише читання літературних творів, але й подальша бесіда за їх змістом, розгляд ілюстративного матеріалу. Звернувшись до улюблених малятами казкових сюжетів, проводимо гру "Створи схожу казку". Дитина придумує власний сюжет. Цю гру-творчість можна ускладнити, пропонуючи такі завдання: придумати інший кінець казки "Ріпка" І.

Франка або придумати інший поворот подій у казках "Лисичка і журавель" І. Франка, "Журавель та чапля" О. Пчілки, "Корінці та вершечки" Н. Забіли. Використання таких сюжетно-рольових ігор дозволяє активізувати уяву дітей, спрямувати її на створення власних ігрових сюжетів, реалізація яких може здійснюватися в самостійній ігровій діяльності.

Для розвитку мовлення і внутрішнього "бачення", тобто образних уявлень на основі прослуханого тексту, особливо вірша, використовується прийом словесного, а потім графічного ілюстрування. Спочатку діти розглядають запропоновані ілюстрації. Вчитель каже: "Подивіться на ілюстрацію до цього вірша. Чи можемо ми віднести її до всього твору чи до якоїсь його частини? Що зобразив художник на картині? Що він намалював у центрі картини? Вдалині? Які фарби вибрав художник для картини? Який настрій вони створюють?" Діти діляться своїми думками.

"А тепер уявімо себе художниками, – каже вчитель. – Ви хочете намалювати картину за змістом вірша. – Педагог пропонує дітям такий план словесної картини: 1) Кого я намалюю на картині? 2) Як я намалюю: яким буде передній і дальній плани картини? 3) Які фарби допоможуть мені передати зміст?" Далі пропонуємо закінчити роботу малюванням, після якого діти обирають кращий малюнок.

Так, після читання фольклорного твору "Ходить гарбуз по городу" проводиться музична драматизація з наступним зображенням у малюнках "гарбузових родичів". Малюнки виконуються дітьми й після роботи над віршами Ліни Костенко "Білочка восени", Лесі Українки "Вишеньки", Ігоря Січовика "Безквитковий пасажир", Олександра Олеся "Ялинка" та ін.

Слід відмітити, що у сприйнятті дітьми поетичного тексту можуть виникнути певні складності. Сприйняття вірша, особливо ліричного, вимагає від дитини певного рівня поетичного розвитку, але, як свідчить практика, образність поетичного висловлення думок не завжди доступна учням, адже помилкове або неточне розуміння тих чи інших слів і виразів – досить звична річ для учнів початкових класів, хоча вірші вони запам'ятовують швидко. Саме цим пояснюється неправильне використання виражальних засобів під час читання, яке трапляється в читанні дітей.

Щоб навчити дітей розуміти образність ліричного вірша, методика пропонує використовувати ігровий прийом, суть якого полягає в заміні авторського слова чи словосполучення близьким за значенням (синонімічним) словом. Далі на основі зіставлення дібраного учнями і авторського слова діти звертають увагу на особливу виразність, красу, емоційність поетичного тексту.

Так, читаючи учням рядки вірша Олександра Олеся "Білі гуси летять над лугами", вчитель пропонує гру: до слів впали (перша група), розгойдали (друга група), розцвіли

(третя група) доберіть близькі за значенням слова. Яка група впорається швидше? Перевірте, чи передають дібрані вами слова таку мелодійність, щирість, зачарованість, як у поета: "Білі гуси на озеро впали, / Тихі води кругом розгойдали... / Розцвіли, як купави великі. / Довго-довго їх чуються крики."

На думку психологів і педагогів, усе, що перестає нести дітям новизну, здивування, радість, дуже швидко переходить до розряду педагогічних стереотипів, які призводять до негативного результату [6; 7, с. 85]. Це положення, на наш погляд, стосується й засобів ігрового спілкування. Адже у грі важливим є елемент новизни, який сприяє інтересу дітей до неї. У роботі з дітьми не варто обмежуватися використанням одного виду ігор, а натомість слід намагатися застосовувати якомога більше різноманітних варіантів.

Отже, практика переконує, що запропоновані нами види роботи сприяють самонавчанню, розвитку творчих здібностей учнів, формують особистісний досвід творчої діяльності, комунікативну компетенцію молодших школярів.

Список використаних джерел та літератури

1. Міненко Л.М., Залібовська-Ільницька З.В., Шимченко О.А. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках з рідної мови // Творча особистість учителя як передумова інноваційних процесів у початковій школі. – Житомир, 2004. – С. 144 – 149.
2. Божович Е.Д. Развитие языковой компетенции школьников: проблемы и подходы // Вопросы психологии. – №1. – 1997. – С. 33 – 34.
3. Богуш А.М., Шиліна Н.Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. – Одеса: ПНЦ України, 2003. – 335с.
4. Хорошковська О.Н. Методика навчання української мови у початкових класах шкіл з російською мовою викладання. – К.: Промінь, 2006. – 256 с.
5. Выготский Л.С. Игра и её роль в психическом развитии ребёнка // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 76
6. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М., 1967.
7. Миронова Р.М. Игра в развитии активности детей. – Минск: Народна асвета, 1989. – 174 с.

